

Asia: VN/22967/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi opintotukilain ja yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

SOSTE korostaa

- SOSTE ei kannata opiskelijoiden asumisen tuen tason laskemista. Asumislisässä hyväksyttävien enimmäisasumismenojen taso on aivan liian matala.
- Asumislisä ei myöskään turvaa opiskelijoiden asumista läpi vuoden. Siitä on kehitettävä ympärivuotinen etuus asumistuen tapaan.
- Lainsäädännön muutoksilla ei tule lisätä toimeentulotuen tarvetta.
- Esitetyssä muutoksessa riskinä on opiskelijoiden opintojen venyminen, velkataakan kasvu ja taloudellisten huoltien aiheuttaman kuormituksen lisääntyminen. Leikkaus osuu erityisesti haavoittuvimmassa asemassa oleviin pienituloisimpiin opiskelijoihin.

Esityksessä ehdotetaan siirrettäväksi muut kuin lasta huoltavat opiskelijat yleisestä asumistuesta 1.8.2025 käyttöön otettavaan opintotuen asumislisän piiriin. Esityksen tavoitteena on vähentää opiskelijoiden asumisesta aiheutuvia menoja. Säästötavoite on 57 miljoonaa euroa.

ESITETTY ASUMISLISÄN TASO ON LIIAN MATALA JA JOHTAA TOIMEENTULOTUEN TARPEEN KASVUUN

Uusi asumislisä olisi yksilökohtainen tuki. Se mahdollistaisi isommat tulot ilman, että niillä on vaikutusta tuen määrään. Tasoltaan se olisi kuitenkin yleistä asumistukea matalampi. Asumislisän määrä olisi enintään 80 prosenttia kuukausittaisista ja kuntaryhmittäin määräytyvistä enimmäismenoista. Esitetty muutos lisää asumisen tukea saavien opiskelijoiden määrää, mutta suurella osalla opiskelijoista tuen määrä pienentyy.

SOSTE näkee myönteisenä sen, että asumislisä huomioisi jatkossa asumismenojen alueelliset erot. Tämä on parempi ratkaisu, kuin yksi yhtenäinen tuki, joka ei huomioisi muun muassa pääkaupunkiseudun korkeampia asumiskuluja. Kuntaryhmille määriteltyjen enimmäisasumismenojen taso on kuitenkin aivan liian matala. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla asumiskuluja huomioidaan enintään 370 euroa kuukaudessa. Opiskelijoiden tosiasialliset mahdollisuudet löytää halvempi asunto ovat hyvin rajalliset. Hallitusohjelman mukaisesti ARA-tuotantoa supistetaan. Sosiaaliturvaan tehtyjen kiristysten takia edullisempaa asuntoa etsiviä pienituloisia asunnonhakijoita on entistä enemmän. Markkinavuokria edullisempia opiskelija-asuntoja ei riitä läheskään kaikille tarvitseville. Hallitus myös leikkaa erityisryhmien investointiavustusta, jolloin opiskelija-asuntoyhteisöt eivät pysty vastaamaan nousevaan kysyntään.

Yleinen asumistuki on ympärivuotinen tuki, kun taas opintotuen asumislisää maksettaisiin vain opiskelukuukausilta. Opiskelija ei saisi kesäisin asumisen tukea, ellei hän voisi opiskella ja nostaa opintotukea. Opintotuen tutkintokohtaisten tukikuukausien määrää on vähennetty vuosien 2014 ja 2017 opintotukiudistuksissa, eikä se ole enää samalla tasolla kuin ennen opiskelijoiden siirtoa yleisen asumistuen piiriin. Vähennysten seurauksena tuhansien korkeakouluopiskelijoiden opintotuki loppuu vuosittain kesken ennen valmistumista. Tukikuukausia ei ole riittävästi kesäisin opiskeluun. Opiskelijoiden mahdollisuudet opiskella kesällä ovat rajalliset myös, koska kesän kurssitarjonta on suppeampaa eikä tarjolla välttämättä ole kursseja, jotka opiskelija pystyisi sisällyttämään tutkintoonsa. Asumislisästä olisikin kehitettävä ympärivuotinen etuus asumistuen tapaan. Opiskelijoiden riittävän toimeentulon turvaamisessa keskeinen keino olisi myös nostaa opintotukikuukausien määrää ja poistaa opintotuen kaksiportaisuus.

Esitys tulee lisäämään toimeentulotuen tarvetta. Jos opiskelija ei pysty opiskelemaan kesällä eikä saa kesätöitä, joutuu hän turvautumaan toimeentulotukeen. Kelan arvioiden mukaan noin 19 000 opintotuen saajalla olisi asumislisään siirtymisen vuoksi tarvetta toimeentulotukeen. Kun opiskelijat siirrettiin yleisen asumistuen piiriin, yhtenä perusteena oli opiskelijoiden toimeentulotuen käytön vähentäminen. Toimeentulotuen tarpeen vähentäminen on kirjattu myös nykyisen hallituksen ohjelmaan. Perustuslakivaliokunta on aiemmin pitänyt huolestuttavana, että ehdotettu lainsäädäntö ohjaa ihmisiä toimeentulotuen varaan. Toimeentulotuki on hallinnollisesti raskas etuus, joka kuormittaa sekä tuen hakijaa että toimeenpanijaa muita etuuksia enemmän. Toimeentulotuelta on heikompien kannustimien vuoksi vaikeampi työllistyä, millä on negatiivinen vaikutus työvoiman tarjontaan pitkällä aikavälillä.

Toimeentulotukea hakiessa opintolaina lasketaan opiskelijan tuloksi riippumatta siitä, onko hän sitä nostanut. Myös kesäajalla vielä nostamaton opintolaina huomioidaan tulona. Tämä syventää kohtuuttomasti opiskelijan velkataakkaa myös ajalta, jolloin hän ei pysty edistämään opintojaan. Opintolainaa ei tulisi huomioida tulona opintojen ulkopuolisilta kuukausilta.

Myönteistä esityksessä on, että asumislisän määrä sidottaisiin jatkossa kansaneläkeindeksiin. Myös kiinteiden asumislisien määrien tarkistaminen toteutuneen kustannuskehityksen perusteella on

kannatettavaa. Kielteistä on kuitenkin, että indeksikorotukset toteutuvat vasta hallituskaudeksi päätettyjen etuuskien indeksijäädytysten päättyessä. Esityksen mukainen tuen taso on jo valmiiksi alhainen, ja näin se jää vielä useamman vuoden ajan jälkeen elinkustannusten kehityksestä.

Esitetyn muutoksen tavoitteeksi mainitaan myös yhteisasumisen suosiminen. Tätä tavoitetta tulisi edistää asuntopolitiikan keinoin kehittämällä yhteisöllisestä asumisesta houkutteleva vaihtoehto.

MAHDOLLISUUS TÄYSIPÄIVÄISEEN OPISKELUUN HEIKKENEET JA VELKATAAKKA KASVAA

Esityksessä todetaan, että tuen on tarkoitus jatkossakin mahdollistaa ensisijaisesti täysipäiväinen opiskelu. SOSTE kuitenkin näkee, että opiskelijoiden siirtämisessä matalamman asumislisän piiriin on riskinä, että opiskelijat joutuvat lisäämään opintojen aikaista työskentelyä ja sen myötä heidän opintonsa venyvät. Jo nyt korkeakouluopiskelijoiden opiskeluun käyttämä aika on vähentynyt ja työssäkäyntiin käytetty aika vastaavasti kasvanut. Esityksessä todetaankin, että uudistukseen liittyvät vastakkaisia vaikutuksia opintojen etenemiseen ja kokonaisvaikutus esimerkiksi opiskeluaikoihin on epäselvä. Esityksessä linjataan, että uudistuksen vaikutuksia opiskeluun tulee seurata. SOSTE painottaa, että tämän lisäksi on seurattava uudistuksen vaikutuksia laajemmin opiskelijoiden toimeentuloon ja hyvinvointiin.

Opiskelijoiden etuusjärjestelmän muuttaminen lainapainotteisemmaksi on johtanut velkaantumisen nopeaan kasvuun. Vuonna 2022 maisteriksi valmistuneiden keskimääräinen opintolaina oli jo 22 600 euroa eli lainamäärät ovat yli kolminkertaistuneet viimeisten 10 vuoden aikana. Opiskelijoiden siirtäminen matalampitasoisen asumislisän piiriin todennäköisesti entisestään vahvistaa velkaantumiskehitystä. Suuren velkataakan kanssa valmistuminen vaikeuttaa muun muassa omistusasumiseen kiinni pääsemistä ja voi esimerkiksi siirtää perheen perustamista.

LEIKKAUKSET KOHDENTUVAT PIENITULOISIIN OPISKELIJOIHIN JA HEIKENTÄVÄT MIELEN HYVINVOINTIA

Esitystä perustellaan sillä, että opintotuen saaja ei ole yhtä voimakkaasti riippuvainen asumisen tuesta ja voi parantaa toimeentuloaan palkkatuloilla joustavammin kuin muut asumistuen piirissä olevat pienituloiset. Esityksessä asumisen tuen tuloraja nousee. Tämä hyödyttää niitä opiskelijoita, jotka kykenevät lisäämään työskentelyään. Muutoksen tukea pienentävät vaikutukset osuvat kaikista eniten pienituloisimpiin opiskelijoihin, jotka eivät pysty käymään töissä opintojen ohella muun opintojen vaativuuden, työn saatavuuden tai terveydellisen tilanteen vuoksi.

Huoli taloudellisesta tilanteesta on yhteydessä opiskelijoiden jaksamiseen ja mielen hyvinvointiin. Jo nyt opiskelijat kokevat yleisesti psyykkisiä vaikeuksia. Ehdotetut leikkaukset luovat huolta

taloudellisesta selviytymisestä ja tulevat entisestään kuormittamaan opiskelijoiden jaksamista ja opiskelukykyä. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat opiskelijat, joilla on opiskelu- ja toimintakyvyn puutteita tai terveysongelmia, ja joilla tukiverkot ovat heikoimmat.

OPISKELIJOIDEN JOUSTAVAT SIIRTYMÄT ETUUSJÄRJESTELMÄSSÄ ELÄMÄNTILANTEIDEN VAIHDELLESSA VAIKEUTUVAT

Asumislisän myötä opiskelijan asumisen tuki tulee muuttumaan aina elämäntilanteen muuttuessa. Opiskelijan sairastuessa ja siirtyessä sairauspäivärahalle, siirtyy hän yleisen asumistuen piiriin sekä parantuessaan takaisin asumislisälle. Mikäli opiskelijan opinnot eivät etene ja opintotuki keskeytyy tai tukikuukaudet loppuvat kesken, siirtyy hän yleisen asumistuen piiriin. Erityisesti yliopistotutkintoa suorittavilla opiskelijoilla opintotuki voi loppua kesken tutkinnon tuen kaksiportaisuuden vuoksi.

Kun opiskelijoille ja muille ihmisryhmille on kaksi eri asumisen tukijärjestelmää, syntyy myös väistämättä kynnyksiä eri elämäntilanteiden välisiin siirtymiin. Opintojen aloittamisen houkuttelevuus voi laskea, jos se tarkoittaa matalampi tasoisen asumisen tuen piiriin siirtymistä.

KOKONAISVAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Hallitus on toteuttanut ja toteuttamassa myös useita sosiaaliturvaan kohdistuvia leikkauksia, joiden vaikutukset kumuloituvat samoille pienituloisille ihmisille. Viime syksynä tehdyt yhteisvaikutusten arvioinnit osoittivat sosiaaliturvaan kohdistuvien leikkausten lisäävän köyhyyttä ja eriarvoisuutta. Sen jälkeen hallitus on päättänyt vielä useista lisäleikkauksista.

Useat tehdyt ja suunnitellut leikkaukset kohdistuvat nuoriin. Meneillään on myös opintotuen kokonaisuudistus. Päälekkäisten muutosten kokonaisvaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi. Ilman yhteisvaikutusten arviointia ei ole mahdollista muodostaa kuvaa yksittäisen esitysluonnoksen tosiasiallisesta merkityksestä. STM valmistelelee sosiaaliturvaa ja sosiaali- ja terveystalouden koskevien budjettilakien yhteisvaikutusten arviointia syksyksi. Asumislisästä päätettäessä on arvioinnin tulokset otettava huomioon. Samoille ihmisille kohdistuvista kohtuuttomista leikkauksista tulee luopua.

Järvinen Anna
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry